

צ'בזטי מזהר"ן

קמא

דף קג: קד.

עם

ביאור חברותא

ללימוד בעיון

תורה קמב

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מה גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמה)

תורה אור
משלי כה (כב) כי יקלם
אתה הנה על ראשו ויקלם
ישלם לך:

תורה קלו
תהלים קיט (כו) חלקי יקלם
אמרתי לשמר דבריך:
איוב לא (ב) ומה חלק אלוה
מפעל ונתלת שני מפרטים:

תורה קלח
תהלים כו (ח) לך אמר לבי
בקשו פני את פניך יקלם
אבקשו:

תהלים עג (כו) פלה שארי
ילבבי צור לבבי וחלקי
אלהים לעולם:

תהלים כד (ד) נקי כפים ובר
לבב אשר לא נשא לשוא
נפשי ולא נשבע למרמה:
תהלים קט (כב) כי עני
ואביון אגבי ולבי חלל
דברי:

תורה קלט
תהלים פה (יד) צדק לפני
ינתן וישם לדרך פעמיו:

משלי ה (ה) רגליה ירודת
קול שאל צעדיה יתמכו:
ישעיה נח (ג) אם תשוב
משבת רגלך צעות תפצית
ביום קרשי וקראת לשבת
ענג לקדוש יתה מכבד
וכבודו מעשות דרכיך
ממצוא חפצך ודבר דברי:

תהלים קיט (עב) מען
לשוני אמרתך כי כל מצותיך
צדק:

תורה קמ
איוב לו (ו) בדי כל אדם
יתתום לדעת כל אנשי
מעשה:

קהלת יב (ג) סוף דבר הכל
נשלט שאל האלהים ירא ואת
מצותיו שמור כי זה כל
האדם:

תורה קמא
דברים נבכים ל (ו) וקל
יתנה אליהם את לבבך ואת
לבב יועץ לאהבה את יתנה
אלהיהם בכל לבבך ויבכל
נפשך ליתען תמיד:

להיות שחבירו יחזור בו ולא יהי' שוב מחלוקת, או שיהי' לו מפלה. כי יוכל להיות שגחלים אתה חותה על ראשו [א] בזה שאתה מעלהו לכף זכות. וזהו הוי דן את כל אדם לכף זכות, דן דייקא, כי הוא בחי' דין ומשפט ממש. כי ידוע שקודם שעולין לאיזה מדריגה, דנין את האדם [ב]. וע"כ בזה שאתה דן אותו לכף זכות, ואתה מעלהו למדריגה יותר גבוה, דנין אותו, וכפי שיצא המשפט כן יקום:

קלז [א] (תהלים קיט) **חלקי ה' אמרתי לשומר דבריך.** היינו שהחלק אלקי ממעל [א] שיש לי, אומר לי ומלמד אותי לשמור

דבריך:

קלח [א] (שם כז) **לך אמר לבי בקשו פני פרשתי בשליחותך.**

כי עיקר האלקות בלב, כמ"ש (שם עג) **צור לבבי כמבואר** אצלנו כמ"א [א]. ומי שהוא **בר לבב** [ב] בבחי' ולבי חלל **בקרבי** (שם קט), יוכל לידע עתידות ע"י מה שהלב אומר לו שהוא דברי ה' ממש. וזהו **לך אמר לבי בקשו פני לך** בשליחותך כנ"ל. כי מה שהלב אומר הם דברי ה' ממש כנ"ל

והבן:

קלט [א] (תהלים פה) **צדק לפניו יחלך וישם לדרך פעמיו.**

כי יקרא דשבתא הוא, כי בחול שיש שלימת החיצונים, כשאדם עושה מצוה, אזי יונקת הקליפה מהרגלין של המצוה כי כל מצוה היא קומה שלימה. ואזי אין להמצוה ההוא בחי' רגלין לעלות בהם ולילך לפני הקב"ה. כי הקליפ' לקחה הרגלין (י"ב בחי' רגלי יורדות מות). וכשכא שבת ונתבטל שלימת החיצונים, אזי עולים הרגלין מהמצוה שהיו בתוך החיצונים בחול שינקו מהם, ואזי עולה המצוה והולכת לפני הקב"ה. וזהו (ישע"י נח) **אם תשוב משבת רגליך שע"י שבת תשוב ותחזור** הרגלין להוציאם מבין החיצונים. ואזי עולה המצוה והולכת לפני הקב"ה, והקב"ה משתעשע בה אף אם נעשית ע"י קמן שבקמנים, ובלי כוונה ושלימות הראוי להמצוה, עכ"ז יש לקב"ה תענוג גדול מהמצוה. כמו האב שיש לו תענוג גדול כשכבנו מתחיל להלוך, אף שאינו הולך כראוי, עכ"ז משתעשע מאד ממנו, כך הקב"ה משתעשע מאד מכל א' מישראל כשעושה מצוה. והנה ההולך במדבר במקום שאין דרך אינו יכול לעשות דרך כבושה ע"י פעמי רגליו, כ"א כשילך הרבה. והמצות נקראים צדק, כמ"ש (תהלים קיט) **כל מצותיך צדק.** וזהו [א] **צדק לפניו יחלך,** כשהמצוה הולכת לפני הקב"ה. **אזי וישם לדרך פעמיו** עושה מפעמי רגליו, דרך, שהוא נאמר על דרך שהוא כבושה לרכים. כי מחמת גודל התענוגים והשעשועים שיש להקב"ה מהמצוה, עושה מפעמי רגליו דרך כבושה. וזהו **וישם לדרך פעמיו.** [א] (ע' ענין זה לקמן סי' רעז) באריכות):

קמ [א] (איוב לו) **ביד כל אדם יתתום לדעת כל אנשי מעשהיהם.** כי הצדיק בעצמו א"א להשיגו [ב], כי אין בו שום תפיסה, כי הוא למעלה משכלו [ב]. רק ע"י אנשיו המקורבין אליו יוכל להבין מעלת הצדיק. כי ע"י שרואין אנשיו שהם אנשי מעשה יראים ושלימים, ובהם יש להם תפיסה והשגה, כי העולם אינם רחוקים עדיין מהם כ"כ כמו מהצדיק בעצמו, על כן מי שרוצה האמת, אפשר לו לידע מעלת הצדיק על ידי

אנשיו. וזהו כמו משל החותם, שהכתב החקוק עליו א"א לקרותו, מחמת שהאותיות בחיפך. רק ע"י שמכין ומציירין החותם על שעוה, רואים האותיות והציורים החקוקים על החותם, ומבינים כתב החותם. וזהו **וביד כל אדם יתתום הצדיק** נקרא כל אדם, כמ"ש (קהלת יב) **כי זה כל האדם** [א]. וזה **לדעת כל אנשי מעשהו,** ע"י אנשי מעשה של הצדיק [ב], תוכל לידע אותו, כמשל החותם כנ"ל. וגם הצדיק הוא בחי' חותם, כ"ש [ב] וצאצאיו חתם יאות ברית קודש, וצדיק הוא מאן דנטר ברית [ב]:

קמא [א] **אם** יזכה שירגיש באמת כאב הטאוי, היינו כשימול את ערלת לבבו. כי כל זמן שלבו ערל ואטום, א"א לו להרגיש באמת, רק כשימול את ערלת לבבו, ויהיה לו חלל בלב, ואזי ירגיש לבבו באמת גודל כאבו, ויצטער ויתחרט באמת. ואזי מגודל החרטתו, ירגישו גם כל הלכבות של כל הטיפות שנמשכו ממנו, ולכל מקום שנמשכו, ירגישו שם במקום שהם, הן אותם שנמשכו ממנו ונתהוו מהם בניו ממין בני אדם, והן אותם שנמשכו ממנו למקום אחר ח"ו, וגם שם יש להם לב ושאר איברים. ואזי כשימול את לבבו, וירגיש לבבו גודל כאבו, ויתחיל להצטער ולהתחרט באמת, אזי ירגישו שם כל הלכבות של הטיפות, ויתודע להם האמת היאך הם מוטלים במקום שנופות בשאל תחתית. כי מתחילה נדמה להם שטוב להם, כי הן מוזיקי עלמא. רק אח"כ כשנימול לבבם, ע"י שנימול לבב אביהם, אזי מרגישין היכן הם, ומתחילין לקונן ולהצטער, ונעשה שם רעיש גדול ביניהם. וזהו (דברי' ל) **ומל ה' אליהם את לבבך, ואת לבב זרעך,** היינו כשימול ה' את לבבו, ימול גם לבב זרעו. ולהיכן שנמשך הזרע, הן למין בני אדם, אזי מחויבים בניו שירגישו ג"כ הרעור תשובה על ידי שנימול לבב אביהם. וכן אם נמשך למקום אחר ח"ו, אזי ימולו שם הלכבות וירגישו כנ"ל: והזמן המסוגל לזה הוא חודש אלול, כי **אלול ר"ת את לבבך ואת לבב,** היינו שימול ה' את לבבו ואת לבב סתם התלוי בו, להיכן שנמשך כנ"ל. היינו הלב של הטיפות לאיזה מקום שנמשכו, אם שנמשכו ונתהוו מהם בניו מין בני אדם, והן שנמשכו ח"ו למקום אחר, וגם הם בניו, והם תלויים בו. וע"כ כשנפטר האדם הם הולכים אחר המטה ומקוננים עליו כמו בניו ממש ממין אדם, אך שזה שהם הולכים ומקוננים אחריו הוא לו לבזיון ולהרפה גדולה, רחמנא ליצילן ר"ל מעונשים הללו כידוע [א]:

קמב [א] **מי** שא"א לו ללמוד כלל, כגון שהוא ע"ה, או שאין לו שום ספר, או שהוא במדבר, רק שלבו בוער בו ונכסף מאד ללמוד ולעבוד את ה', אזי מה שהלב הומד ללמוד, זה בעצמו הוא בחי' לימוד מתוך הספר. כי נמצאו בעולם שני צדיקי שמדברין זה לזה, והם ברחוק מקום זה מזה כמה מאות פרסאות. היינו שזה הצדיק מקשה קושיא בתורה, והצדיק השני שם במקומו, ואומר דבר שהוא תירוץ על הקושיא של הצדיק הא' [ב] וכן לפעמי' זה מקשה וזה מקשה, והקושיא של האחד הוא תירוץ על קושיא של חבירו, ועי"ז הם נדברין זה

1 * משלי כה
2 עיין שמות רבה ב' ג' ותנחומא שמות ז' אין הקב"ה נותן גדולה לאדם אלא כ"כ בודקו בדבר קטן ועיין דברי סופרים אות ז' (ל' צדוק הכהן) דלא דווקא גדולה והתנשאות אלא כל מעלה ומדרגה.
3 בתרלז - יקום (בתקפא ברגז - ו' מחוק בחלקו ונראה יקום)
4 לא ידוע מתי והיכן נאמרה
5 בתקפא - (תהלים יח) ונתשכח תוקן
6 מתרצו - כשהאדם
7 בדפור"ר ותרלז - ההוא. ומתורלו - ההיא
8 מוהר"ת בתקפא
9 * משלי ה'
10 תהלים פה יד
11 בדפור"ר יש כאן נקודותים ואחריות המשך חיל - וכן כתוב בוה"ק וכאה חולקי' מאן דכ"י ליקרא דשבתא כו' כתיב אל יצא איש ממקומו ומקומו אחר דאיתוחי למיחך וזה בחי' אם תשובו משבת רגליך:
12 מוהר"ת בתקפא. ובתרלז ותורלו נוסף הציון לסי' רעז

13 בדפור"ר ותרלז - באות, ומתורלו - באות (כלשון חז"ל בברכה שאחרי המילה)
14 * וזהו נח דף נט:
15 תורה זו נאמרה בראש חדש אלול לא ידוע באיזה שנה והיכן ועיין חיי מוהר"ן סימן לט
16 שבט מוסר פרק כו בשם השלח"ק. חמדת הימים לרבי יעקב ישראל אלגזי שובבים פ"א. ספר דרך משה (לרבי משה יצחק בן אליעזר מנונגשט) וים שמיני. גשר החיים פרק יב אות ג'. עיין וזהו ח"א ריט: וח"ב קג: ורסו: ועיין של"ה הק' מסכת פסחים דף ה. ובספר קרבן שבת (לרבי בצלאל מקורבין) פרק שביעי.
17 לא ידוע מתי והיכן נאמרה
18 עיין קיצור ליקוטי מוהר"ן השלם בתוספת ומילואים לסימן קמב

19 לא ידוע מתי והיכן נאמרה
20 בתשכס - מעשהו (כמ"ש בפסוק)
21 עיין שיש"ק ח"ו סימן ערב
22 עיין ספר המדות אמת אות ל' ועיין מועד קטן טז: שעל כן צדיק נקרא כושי
23 עיין ברכות ו': ושבת ל': כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה
24 גם אנשי לא משנים אלא ע"י עמקומים עטויו נחקה כהם חוממו. ועיין פסחים כ' עולם הפוך לאימי וכו' שבת נח. חוממו של הקב"ה חמה, חוממו ליקל. ועיין שער הכוונות תפילין דרוש ה' מוחין דנוקבא הם חותם הנתתם בה ממוחין דו"א. וידוע שלדיק וכספת יסאלל כתי קב"ה וסעתיא כתי ז"ל וטק.
25 בברכה שמברכים על הכוס אחורי ברית מילה

מאמר מי שא"א לו ללמוד

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן אמירת התורה
לא ידוע זמן ומקום

פתיחה

אע"פ שרבינו לא פתח את התורה בפסוק, אבל כמבואר בפנים עיקר תורה זו בנויה על דרשת חז"ל בגמ' ברכות ו. על הפסוק מלאכי ג' (טו) אָז נִדְבְּרוּ יְרָאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו לְיָרְאֵי ה' וַלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ: שדרשו ששנים הלומדים תורה שכינה ביניהם ודבריהם נכתבים בספר זיכרון.

ומוסיף רבנו לבאר שיש שני צדיקים יראי ה' ונדברים איש אל רעהו בלא שידעו, כי הם רחוקים זה מזה, ורק הקב"ה שומע קושיא מזה ותירוץ מחבירו וכותב שו"ת לזכרון בספר והספר הזה של חדושי התורה הוא לב עליון שממנו יראי ה' החושקים ללמוד והם אנוסים מקבלים חיזוק לב וחשק ללמוד עד שנחשב להם כאילו למדו תורה.

ועפ"ז מבאר רבינו כיצד אברהם אבינו למד תורה הרי לא היה אז מי שילמד אותו תורה אלא ע"י חשקו הגדול ללמוד קבל עוד לב וחשק מהלב הנ"ל ועי"ז נחשב כאילו למד תורה/י. ואע"פ שאז גם עדיין לא היו יראי ה' צדיקים שעל ידי לימודם יהיה נכתב ספר הזכרון הנ"ל, אעפ"כ אז היה נכתב בספר זה חדושי תורה של נשמות ישראל שחדשו קודם הבריאה.

וע"י שלימוד התורה שלו היה מלב עליון של חשק להקב"ה, אזי גם הנפשות שעשה בחן היו נפשות של חשק להקב"ה דהיינו גרים כמ"ש נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם.

ליקוטי הלכות

או"ח ברכת השחר הלכה ה (עפ"י תורה טא) סוף אות לח – וזה, אָז נִדְבְּרוּ יְרָאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו יְרָאֵי ה' וַלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ, וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵם לְבָרְכָה עַל הַתְּחִיבוֹת הָרָצוֹן, כְּמוֹ שְׁאִמְרוּ שֶׁם (בְּרִכּוֹת ו) מֵאֵי וַלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ? אֶפְלוּ חָשַׁב לְעִשׂוֹת מִצְוָה וְלֹא עָשָׂאָה וְכוּ', דְּהֵינּוּ שִׁיחִיָּה לֹא רַק רָצוֹן טוֹב לְעִשׂוֹת רָצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ נִחְשָׁב בְּאֵלֵינוּ עָשָׂאָה, וְעַל יְדֵי זֶה נִכְתָּב סֵפֶר, בְּחִינַת וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו וְכוּ"ל. וְכֵן מֵה שֶׁנִּכְתָּב וְנִתְחַבֵּר סֵפֶר יוֹתֵר, נִתְחַזַּק הָרָצוֹן יוֹתֵר, וְכֵן כָּל מֵה שֶׁמִּתְחַזַּק הָרָצוֹן יוֹתֵר נִעֲשִׂים סְפָרִים הַרְבֵּה יוֹתֵר, בְּבְחִינַת עֲשׂוֹת סְפָרִים הַרְבֵּה אֵין קִץ, כִּי כֵן חֲזוֹר הִלְלִיָּהּ. וְזֶהוּ אָז נִדְבְּרוּ יְרָאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וְכוּ', שְׁמֵדְבָרִים מֵהַתְּחִיבוֹת הָרָצוֹן שְׁמֵדְבָרִים יְרָאֵי ה' זֶה עִם זֶה בִּירְאָת שְׁמֵים וּמִשְׁתַּחֲוִּיָּה לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ הַסֵּפֶר הַכּוֹפְרִים בְּרָצוֹן שֶׁנִּזְכָּרוּ שֶׁם תְּחִלָּה בְּפָרְשָׁה זֹאת (מְלָאכֵי ג) שְׁמֵדְבָר שֶׁם מֵהַמְטִילִים סֵפֶר בְּרָצוֹן כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב שֶׁם אִמְרַתְּם שְׂוֹא עֲבַד אֱלֹקִים וְכוּ' גַם נִתְּנוּ עוֹשֵׂי רְשָׁעָה וְכוּ', וּמִסִּים שֶׁם, אָז נִדְבְּרוּ יְרָאֵי ה' וְכוּ', וּפִרְשׁ רַש"י שְׁמֵדְבָרִים הִירְאִים וְהַפְּשָׁרִים זֶה עִם זֶה שֶׁלֹּא לְהַטוֹת אַחַר דְּבָרֵיהֶם חֵס וְשָׁלוֹם, הֵינּוּ כְּנִל שֶׁלֹּא יִכְפְּרוּ וְלֹא יִטְלוּ שׁוֹם סֵפֶר בְּרָצוֹן וְכוּ', וְעַל יְדֵי זֶה וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר וְכוּ' עַד וַלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ וְכוּ', כִּי עַל יְדֵי זֶה נִתְרַבֵּים סְפָרִים קְדוּשִׁים וְנִתְחַזַּק הָרָצוֹן בְּכָל פַּעַם יוֹתֵר וְכוּ"ל.

שיחות השייך לתורה זו

כי נמצאו בעולם שני צדיקים שְׁמֵדְבָרִים זֶה לָזֶה, וְהֵם בְּרָחוּק מְקוֹם זֶה מִזֶּה כְּמֵה מֵאוֹת פְּרָסָאוֹת, הֵינּוּ שְׁזֶה הַצִּדִּיק מְקַשֶּׁה קְשִׁיָּא בְּתוֹרָה, וְהַצִּדִּיק הַשֵּׁנִי שֶׁם בְּמִקְוֵמוֹ, וְאוֹמֵר דְּבַר שְׁהוּא תְרוּץ עַל הַקְּשִׁיָּא שֶׁל הַצִּדִּיק הָרִאשׁוֹן. וְכוּ': אמרו אנשי-שְׁלוֹמֵנו שֶׁהַשְּׂאֵלָה וְהַתְּשׁוּבָה אֵינוֹ דוּוֹקָא בֵּין שְׁנֵי צִדִּיקִים, וְאֶפְלוּ בְּאִדָּם אַחַד יֵשׁ גַּם הַשְּׂאֵלָה וְהַתְּשׁוּבָה, וְאֵין שׁוֹמַע זֹאת כִּי-אִם הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּלִבָּד, כִּי הָאָדָם אֵינוֹ יוֹדַע שֶׁהַעֲלִיָּה שֶׁל הַיּוֹם הִיא הַתְּשׁוּבָה לִירִידָה שֶׁל אֲתָמוֹל וְכוּ'. וְכֵן מוֹבָא בְּתוֹ"ס"א מֵעֵינֵן שְׂאֵלוֹת וְתְשׁוּבוֹת בְּאִדָּם עֲצֻמוֹ, עֵי"ש"ש: (– הַרְה"ח ר' לוי יצחק בְּנֵדֵר זְכוֹרֵנוּ-לְבָרְכָה – מַעֲדָנֵי מֶלֶךְ).

הקדמה

כאמור לעיל בפתיחה התורה בנויה על דרשת חז"ל החושב לעשות מצוה ונאנס מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. מפרשי הגמ' נחלקו בדין זה האם באמת נחשב כעשיה ממש או רק כאילו עשה. ומרבינו כאן נראה שמכריע שזה תלוי כמה הוא אנוס וכמה הוא חושק למצוה כי בתורה סו מביא רבנו מאמר זה ושם אומר שאדם צריך להשתדל שלא לצאת בכאילו ואילו כאן לגבי אברהם אבינו משמע שנחשב לו עשיה ממש. ומדיוק הלשון בתורה נראה שזה תלוי אם הוא אנוס באמת כגון במדבר שאין שום אפשרות ללמוד מספר שלא נמצא וגם הוא חושק מאד עד שדומה חשקו לחשק העליון שבלב של מעלה שבו נכתבים דברי תורה של צדיקים הדבקים בו ית' בחשק גדול אזי מקבל לב וחשק מהלב של מעלה ואז באמת נחשב לו ללימוד תורה ממש.

⁸ ט בסלו תשעה מאסטרס יא עד יח אב תשעו ירושלים

⁹ משמע כאן שכאילו זה ממש ולא רק כאילו

ובזה צ"ע כי התורה הזו היא עיצה לכל אחד וצ"ע האם הכוונה שמי שיהיה חושק באמת יזכה כמו שזכה אברהם אבינו שזה קשה לומר או שיזכה פחות ואעפ"כ יחשב לו לעשיה ממש.

כי אברהם ברוב חשקו זכה להשיג את התורה בשרשה כפי שהיא נעלמת בעשרה מאמרות כמבואר בשבחי הר"ן (נסיעתו לא"י אות כב) ורבינו שם אומר שגם הוא זכה לזה בנסיעה לא"י, כי תורה זו היא בחי' הדרך לא"י כמבואר בתורה עח תנינא. ובה מובן קצת מדוע אברהם אבינו עשה נפשות בחרן ולא קודם כי הנפשות שעשה היה ע"י לימוד תורה כנ"ל וזה זכה כשהתחיל ללכת לארץ ישראל (כך משמע שבאור כסדים רק נלחם על סור מרע ומחרן התחיל העשה טוב לגייר גרים)

עוד מבואר במדרש שברוב חשקו לתורה נעשו שתי כליותיו כשני רבנן ולמדוהו תורה דהיינו תורה הנ"ל ולא תורת משה כפי שקבלנו בהר סיני אלא כמו שיעקב אבינו קיים כגון מצוות תפילין במקלות שפיצל בהם מחסוף הלבן והניח ברהטים (כמבואר בזוהר שלח קסח) והיא בחי' תורה הנעלמת בעשרה מאמרות כמבואר בשבחי הר"ן הנ"ל.

וכל זה קשה לומר שיכול לזכות כל אחד. כי אעפ"כ שחייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אברהם יצחק ויעקב (תנא דבי אליהו רבה ר"פ כה) הכוונה הגם שא"א להיות כן מ"מ לומר מחוייב ולחשוך לזה. (צדקת הצדיק רמז). לכן לגבי כל אדם כנראה כל אחד לפי בחינתו ולפי רוב חשקו יחשב לו כעשיה ממש אם יהיה באמת אנוס גמור וחשקו בכל יכולתו עד שיזכה לקבל מהלב של מעלה.

עוד מבואר שבזמן של אברהם אבינו לא היו צדיקים כאלה שיכתוב הקב"ה את דברי תורתם בספר הזכרון שהוא הלב של מעלה הנ"ל. והטעם נראה כי עד אברהם התורה היתה שמירה על הקבלה שקבלו מאדם הראשון ולא היתה בבחי' התחדשות וחשק להקב"ה ומתוך דביקות בו, לכן אז מה שהיה כתוב בלב של מעלה היה חדושי הנשמות שחדשו קודם הבריאה (אבל באלפים שנות הבריאה עד אברהם משמע שגם הנשמות לא חדשו כיון שהיה העולם במצב של תוהו וריחוק מהקב"ה) ואברהם אבינו הראשון שחידש בעולם תורה של חשק ורצון לדביקות בו ית' עד שתיקן תפלת שחרית בעולם (ברכות כו:). ולפי המבואר בתורה ח' אות ז' שהתורה נמצאת בכח בתפילה נמצא שלהפך אברהם חידש תפילה ועל ידה זכה לתורה וכן מבואר בתורה כ' שמהלב העליון שבו כתובים ביאורי התורה רק ע"י שפכי כמים ליבך זוכים לדבורים גחלי אש ואז נשפע ממנו מימי ביאורי התורה.

*

רבינו מבאר שיש למעלה ספר זיכרון שבו נכתבים חידושים דהיינו קושיות ותירוצים של צדיקים הנדברים זה עם זה בלא שידעו זה מזה ורק הקב"ה שומע ומצרף דבריהם לשו"ת של חידושי תורה. והחושק מאד ללמוד והוא אנוס מקבל לב וחשק מזה הספר ונחשב לו כלימוד ממש

צ"ע מדוע מה שמקבלים מהלב זה לב וחשק ולא תורה הרי נכתב שם תורה.

ונראה כי ספר הזיכרון הזה שבו כותב הקב"ה את שו"ת חידושי התורה הנ"ל הוא לב שיש למעלה, וכידוע לב מהותו התפעלות במידות ולא מוחין, ממילא מובן שבלב הזה מתורגמים החידושים לעניין של התפעלות וחשק לתורה ולמצוות ולהקב"ה.

ועדיין צ"ע שהלב של מעלה מתפרנס מקושיא ותירוץ של צדיקים ומוציא חשק לתורה ומצוות לכאורה זה טענו בחיטים והשיב בשעורים.

ואולי כי התורה של שכל לבד אינה בשלימות עד שתרד ללמעשה תחילה להתפעלות הלב עד לעשייה ממש ובבחי' ותורתך בתוך מעי. לכן אעפ"כ שלמעלה היא חדושי תורה אבל היא מתבטאת אצל המקבל מהלב הזה בחשק ומשיכה וכיסופים אליו ית' לעשות רצונו.

וגם הרצון אעפ"כ שמקורו בכתר אבל כיון שהוא בחי' מקיף הוא מאיר בכל אברי הגוף וכיון שהלב הוא כח ההתפעלות לכן ניכר ביותר בלב.

בענין הלב של מעלה

דומה לזה מצינו בתורה כ' אות (ב) ומי שרופה להמשיך באורי התורה, צריך מתחלה להמשיך לעצמו דבורים חמים בגחלי אש כנ"ל. והדבור נמשך מלב העליון, בחינת (תהלים ע"ג) "צור לבבי": וצריך לשפך שיחו בתפלה לפני השם יתברך, ועל ידי תפלתו נכמרו רחמי השם יתברך עליו, ונפתח לב העליון, פי עקר הרחמים הוא בלב, ונשפע מלב העליון דבורים, ועל ידי הדבור ממשך באורי התורה גם כן משם. ולב הנ"ל הוא בחינת סלע, שמשם הדבור, בבחינת (מגלה י"ח): 'מלי בסלע'. וסלע הוא בחינת צור, בבחינת (תהלים ק"ה): "פתח צור ויזובו מים", והוא בחינת לב, בחינת "צור לבבי", והלב נכמר ברחמים ומשפיע דבורים חמים, בבחינת (שם ל"ט): "חם לבי בקרבי בהגיגי תבער אש דברתי בלשוני", ובלב הזה כתובים כל באורי התורה, בבחינת (משלי ג): "כתבם על לוח לבך". ומי שרופה לקח איזה באור, צריך לו לקח מהלב הנ"ל בתפלה, בבקשה כנ"ל:

נמצא הסדר שם הוא שע"י מימי התפלה מקבל אש הדיבור ע"י מימי התורה יוצאים מהסלע והצור דהיינו לב עליון שבו כתובים ביאורי התורה בבחי' כתבם על לוח לבך.

שם בתורה כ' לא מבואר כיצד נכתבים ביאורי התורה בלב עליון הזה, אלא רק מבאר כיצד לקבל ביאורי התורה ממנו.

ומבואר שם שבחי מרים הנביאה היה ע"י באר מרים ואחרי הסתלקותה ע"י ט' תיקונים המבוארים שם שצריך משה רבינו לעשות ואזי יכול להמשיך את ביאורי באר מרים.

ואולי אולי אפשר לומר שכאן בתורה שלנו מבואר כיצד נרשמים ביאורי התורה בלב עליון הנ"ל. ועוד שאפשר לקבל ממנו מי שחושק מאד לתורה וא"א לו ללמוד.

עוד מה שרבינו אומר שבזמן אברהם אבינו לא היו צדיקים בעולם.

כי זה היה החידוש של אברהם אבינו שהיה לבו חושק לתורה ולדביקות בו ית' לתורה שמביאה לדבקות ולכן הוא הראשון שתיקן תפלה בעולם דהיינו להתפלל כל יום שחרית ועיין תורה לד עניין הכהונה שהיא אהבה וכסופים להקב"ה, ומאדם הראשון עד שם בן נח היתה עוברת למיוחד בזה בדורו ולא היתה חזקה כל כך להדביק בה גם אחרים וגם בעצמם לא היו חזקים בה לכן גם קיום התורה שלהם לא היה שלם עד שנלקח מהם התר"ג ונתנו להם רק שבע מצוות¹ ורק אברהם אבינו מרוב חשקו וכסופיו ומדת האהבה וחסד שהיה בו זכה בה ע"י שנלקחה משם בן נח² וניתנה לו ולזרעו כמבואר בנדרים לב:

ומי שחושק ביותר מקבל שלימות החשק מהלב הזה ואזי כשהוא אנוס נחשב לו החשק הזה כעשיה ממש ואברהם אבינו שקיבל מהלב הזה היה כולו חשק עצום ועי"ז עשה נפשות של חשק לגרים עד שכולם נקראים על שמו נדיבי עמים עם אלקי אברהם. ובוה התחיל עולם התיקון ואיחוי הקרע שהיה הולך ונקרע מדור אנוש עד אברהם, ואברהם לא היה לו ממי ללמוד כיצד לחזור לאחות את הקרע ולמד מהלב הזה כי עיקר איחוי הקרע בין הקב"ה לבני האדם זה החשק והרצון לחזור אליו ית'.

ועיין תורה יד שע"י התורה (שהיא ס' רבוא אותיות) מעוררים זיווג נשמות ישראל (שהן ס' רבוא) ועי"ז עושים נפשות גרים. וזה בחי' הנפש אשר עשו אברהם ושרה בחרן³. וכיון שאברהם אבינו הראשון לגרים ולעשות גרים והתורה שלו היא חשק ורצון עצום לתורה ולהקב"ה כנ"ל, לכן כל הגרים נקראים על שמו נדיבי עמים עם אלקי אברהם.

עד כאן ההקדמה

✳

תורה קמב [1]

מי שא"א לו ללמוד כלל, כגון שהוא ע"ה עם הארץ, או שאין לו שום ספר, או שהוא במדבר, רק שלבו בוער בו ונכסף מאד ללמוד ולעבוד את ה', אזי מה שהלב חומד⁴!

¹ עיין זהר חדש מדרש הנעלם פרשת נח מאמר וירח ה' את ריח הניחוח – א"ר יוחנן בן נורי, נטל הקב"ה את שם בן נח, והפרישו לכהן עליון, ולשרתו. והשרה שכינתו עמו, וקרא שמו מלכי צדק מלך שלם. והיה יפת אחיו לומד תורה ממנו במדרשו, עד שבא אברהם, ולמד תורה במדרשו של שם. ונתעסק הקב"ה באברהם, ונשתכחו כל האחרים. בא אברהם והתפלל לפני הקב"ה, שישרה שכינתו תמיד בביתו של שם, והורה לו, שנאמר אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק: א"ר יוחנן, והלא יפת הוא הגדול, למה שם נטל הכהונה. בשביל שהיה תמיד עוסק בתורה, ופירש מדרכי העולם. ומאין היה לו תורה. אלא אדם הראשון ידע התורה, והניחה בקבלה לשת בנו, ואח"כ באה ליד חנוך, עד שבא לשם והיה מתעסק תמיד בה: אמר לו ר' יוסי, אם התורה היתה במדרשו של שם, למה הוצרך הקב"ה לצוות לבני נח אותן שבע מצות שנצטוו, שהרי בתורה נכתבו קודם לכן, אלא א"ר יצחק, בשעה שהמבול בא לעולם, ונכנסו לתיבה, מרוב צערם נשתכחה משם, עד שבא הקב"ה, וחידש להם אותם שבע מצות: א"ר יוסי, ח"ו לא נשתכחה התורה ממנו, אלא אמר הקב"ה, אם אומר להם שישמרו כל תורתך, יפרקו כל העול מהם, כאחרים שאמרו ודעת דרכיך לא חפצנו. אלא אתן להם דברים מועטים, וישמרו אותם.

² הריצ"ח (תורה לד שיעור 10 דקב 88) ביאר החילוק בין שם לאברהם ששם נלקחה ממנו הכהונה כי הקדים ברכת אברהם דהיינו שטענו עליו קבלת כח ברכה ומה עשית עם זה הקדמת נברא לבורא, אבל אברהם להפך עליו נאמר שבזמנו לא היו שום צדיקים בעולם כי לא ראה אלא רק הבורא נמצא לקבל ממנו. וביאר שאם אברהם היה מקבל מהם לא היה לנו אברהם אלא עוד גוי טוב וגוי טוב אפילו הטוב ביותר זה לא אברהם כי אברהם הוא חידוש גמור זו ברייה שכולה נדיבות זה לא המשך של מציאות שהיתה אלא כל המציאות שהיה לפניו בטלה והוא מתחיל דבר חדש לגמרי

³ זה לא נזכר בתורה יד רק מציין שם הזוהר בשלח דף קסח שע"י זיווג הצדיקים אברהם ושרה נבראו נשמות גרים שהם הנפש אשר עשו בחרן. וכן מביא רבינו בתורה עב תנינא. אבל בשער הגלגולים מבאר שהנפשות שעשו בחרן נבראו ע"י עסק התורה של אברהם אבינו ודייקא ע"י ששרה היתה עקרה כמבואר שם שרק ע"י תורה של מי שהוא פרוש מאשה נעשים נשמות הגרים.

וזה לשון שער הגלגולים – הקדמה לד – והנה שמאי חזקן, חטא ע"י קפדנותו, שבאו לידו כמה גרים ולא קבלם להתגייר, כמ"ש ז"ל ולכן נתגלגל אח"כ בשמעון בן עזאי, שלא נשא אשה, והיה בורא נפשות גרים, ע"י עסקו בתורה, כמו שהיה אברהם איש החסד עושה, כנזכר בפרשת לך, בפסוק ואת הנפש אשר עשו בחרן. וכמו שנודע, כי כל אתערו דנפשין דגיוורין, הם מצד החסד שהוא אברהם בעוד שהיה פרוש מן האשה, שהיתה עקרה. וכן במרע"ה, שהיה בורא נפשות לגרים, כשפירש מן האשה, לפי שהיה בסוד החסד דהבל. והנה ע"כ נתמתקה גבורת שמאי ונהפכה לחסד. ולכן נרמז בו ב' אותיות ש"מ מן שמאי, ושלושה אותיות ע"ן, לרמוז כי שמעון בן עזאי, תקן עון שמאי, שהיה דוחה את הגרים:

¹ לא ידוע מתי והיכן נאמרה

² צ"ע לשון חומד על תורה ולמה לא חזר כנ"ל בוער ונכסף, ובפשטות נראה כוונת רבנו שתחילה כוסף ואח"כ עוד יותר גם חומד. וצ"ע. וא"כ, אולי רוצה לומר שמרוב כסופים ללמוד תורה מצייר בדמיונו גודל מעלת התורה ומכנה זאת בשם חומד.

ללמוד, זה בעצמו הוא בחי' לימוד מתוך הספר כפי שיתבאר לקמן שכיון שהוא אנוס אזי מעלה עליו הכתוב כאילו למד ומרבנו משמע שזה לא רק כאילו אלא נידון כלימוד ממש. וצ"ע כיצד זה יתכן? דבשלמא שיקבל שכר כלומד, אבל שיחשב לימוד ממש עם כל התיקונים שעושה הלימוד זה צ"ע. וכן משמע בסוף ממה שמבאר על אברהם אבינו שהועילה תורה זו לעשות גרים וגם להיחשב תורה של עולם התיקון שהתחיל מאברהם אבינו. וצ"ע אולי יש בחי' בלימוד שלא ידיעת התורה או העסק בה עיקר, אלא הכסופים להקב"ה שמקבלים ע"י הלימוד, ולכן מי שלבו נכסף להקב"ה זכה לתכלית הלימוד בלי הלימוד שהוא רק הכי תמצוי לזה.

כי נמצאו בעולם שני/ח^א צדיקי' שמדברי' זה לזה לקמן יבאר שהכוונה נדברים דהיינו כאילו מדברים זה לזה, כי, והם ברחוק מקום זה מזה/ט^ב כמה מאות פרסאות/י. היינו שזה הצדיק מקשה קושיא בתורה, והצדיק השני שם במקומו, ואומר דבר שהוא תירוץ על הקשיא של הצדיק הא' [כ"א] וכן לפעמי' זה מקשה וזה מקשה, והקושיא של האחד הוא תירוץ/י"ב על קושיא של חברו/י"ג, ועי"ז הם נדברי' זה

עין מלבי"ם (ישעיה ב טז) – שכיות החמדה – להמפרשים חמדה תואר והיה ראוי חמודות? ולדעתי חמדה שם מופשט, ר"ל ציורי החמדה. המליץ מציין את החמדה כעצם מופשט, מציירת היופי והחשק אל כל דברים היקרים, ותורה חיציא אל לב האדם לבקשם ולכן יכנה חשק החושקים ודברי יקרי המציאות, כאילו הם ציורי החמדה, שהחמדה עטרה אותם חן ויופי, הסתכלה במו בעין, רואי:

^ח נראה דנקט שנים כיון שבגמ' לקמן דרשו מנין שאפילו שנים שיושבים ולומדים שכנה ביניהם. וכותבת את חידושיהם בספר אבל כשאחד יושב לא כותבת.

^ט וצ"ע שדברי רבנו שהקב"ה כותב דבריהם אפילו כשהם רחוקים זה מזה סותר את דברי הגמ' האומרת שרק כשהם יושבים ביחד דבריהם נכתבים בספר הזכרון.

⁷ אולי רוצה לומר מאות שנים, כמה מאות שלש, ופרסה ארבע ק"מ. נמצא אלף מאתים ק"מ. (ואילו מכאן ברגל לאומן 2400 ק"מ)

⁸ עין קיצור ליקוטי מוהר"ן השלם בתוספת ומילואים לסימן קמב

⁹ ולפעמים הקושיא של עצמו היא תירוץ על קושיא, אבל זה רבנו לא רצה לומר כי מבואר בגמ' ברכות ו. הנ"ל שרק שנים שיושבים ולומדים אזי הקב"ה מקשיב וכותב בספר

¹⁰ במליצה אולי אפשר לומר שזה בחי' מה שאומרים שיהודי עונה על שאלה בשאלה.

לזה, וזה אין שום אדם שומע כ"א הקדוש ברוך הוא בעצמו. וזהו (מלאכי ג') אֲז נִדְבַרְו יִרְאִי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, הֵינּוּ שֶׁהֵם אֵינָם מִדְּבָרִים זֶה לָזֶה, לְעֵיל אָמַר שֶׁהֵם מִדְּבָרִים זֶה לָזֶה וְכֵן מִפְרֵשׁ הַכוּוּנָה שֶׁאֵינָם מִדְּבָרִים אֲלֵא רַק הֵם נִדְּבָרִים מִמִּילָא, ע"י שֶׁזֶה מִקְשָׁה זֶה מִתְרַץ. וְזֶה אֵין שׁוֹם בְּרִי' שׁוֹמֵעַ כ"א הַש"י, וְזֶהוּ [ב] וַיִּקְשֶׁב ה' וַיִּשְׁמַע, כִּי רַק הוּא יִתְבַרֵךְ שׁוֹמֵעַ, וּמִחֲבַר הַדְּבָרִים זֶה לָזֶה. וְכֹתְבָם בַּסֵּפֶר לְזַכְרוֹן דֵּהֵינּוּ חִידוּשֵׁי שׁו"ת/י של צדיקים יראי ה' הנכספים ודביקים בו ית', וְזֶהוּ [ג] וַיִּכְתֹּב בַּסֵּפֶר זְכוֹרוֹן. לפי המבואר בסוף התורה שבזמן של אברהם אבינו לא היו צדיקים ולא היה לו ממני ללמוד ונכתב בספר הזכרון הזה מה שחדשו הנשמות קודם הבריאה, ובארנו שהיתה אז רק תורה של צדיקים ששמרו על הקבלה ולא חדשו ושמירה שייכת לעולם התוהו ואילו לעולם התיקון שהתחיל מאברהם אבינו צריך חידושי תורה דייקא, שהיא תורה של התחדשות ודביקות בו ית'. ועל כן אברהם לימוד התורה שלו היה מלב שקיבל שבו נכתבו חדושי הנשמות חדושים דייקא, ונראה ללמוד משם לכאן שגם השאלות ותשובות של הצדיקים כאן הכוונה לחדושי תורה דהיינו תירוץ שמתחדש מקושיא חזקה ושתייהן הקושיא והתירוץ הן מהארת הנשמה של אותו צדיק בבחי' הוא היה אומר דהיינו את מהותו היה אומר כמו שיתבאר בהערה בסוף התורה על חידושי הנשמות ע"ש.

עתה יבאר מאמר חז"ל החושב לעשות מצווה ונאנס מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, וכידוע נחלקו בזה המפרשים האם רק כאילו או שנחשב ממש לעשיה, ונראה שרבו כאן מבאר שבאמת בעלמא זה רק כאילו

^א מלאכי פרק ג (טז) אֲז נִדְּבַרְו יִרְאִי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשֶׁב יְהוָה וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זְכוֹרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְהוָה וְלִחְשָׁבֵי שְׁמוֹ:

^ב המשך הפסוק הנ"ל

^ג מה שבלב נכתב דווקא בדרך של קושיא ותירוץ אולי כי כל תירוץ על קושיא זה בחי' הולדה, דהיינו שמניח יסוד ומקשה על איזה דבר תורה שסותר אותו, וזה בחי' מבין דבר מתוך דבר דהיינו הולדה. ועל כן זה דייקא בבינה שבינה שבינה היא בחי' מבין דבר מתוך דבר דהיינו שהיא מקבלת מהחכמה יסודות ומקשה מזה על זה ומבינה דבר חידוש מתוך הדברים שקבלה שזה בחי' הולדה.

ולכן בלב של מעלה נכתבים דווקא קושיא ותירוץ דהיינו בחי' חידוש השייך לבינה, כי בינה ליבא ובה והלב מבין כמבואר בפתח אליהו. כי החכמה הוא מוח שבו נרשמים ידיעות, אבל לא יכול להוליד ידיעה חדשה. אלא מאיר טיפי הידיעות בבינה והיא מקשה ומתריך ומחדשת ומולידה דבר חידוש.

אלא שעדיין קשה בינה הוא בג' ראשונות שהן מוחין ביחס ללב שבו הו' מדות. וא"כ מה כוונת הפתח אליהו שבינה היא בחי' לב ובאמת ללב אין ספירה מיוחדת כי ספירת הבינה היא במוחין חב"ד ובלב יש רק התפעלות אלא שהוא בצד הבינה כי החכמה בקו הימין ובינה בקו השמאל וכן הלב נוטה לשמאל.

ידוע שבינה היא נוק' דחכמה והם נקראים אבא ואמא והכלל שנוק' מגלה את הדכר, כך הבינה מגלה את החכמה, כי בה מצטייר החכמה להרהור, שהוא כבר בחי' גילוי, ולכן נקראת מלכות עליונה, ויש גילוי יותר במלכות התחתונה דהיינו דיבור ומעשה וכידוע שהן בחי' לאה עלמא סתימאה מלכות עליונה תבונה בחי' הרהור ורחל עלמא דאתגליא מלכות תחתונה בחי' דיבור ומעשה שהם גילוי גמור.

בינה בחי' לב – עיין פתח אליהו הוא בתיקוני זהר דף יז. בינה ליבא ובה הלב מבין וכתב המטוק מדצק עס הנה מוח הבינה שמקומה למעלה כלל שמאל צדק נגד החכמה שכלל ימין מיחס אותה לכלל לפי שעיקר גילוי אורות הבינה מתגלים כלל סטוא גס כן כלל שמאל תחת מוח הבינה ובה הלך מבין.

ועיין ביאור האור צח על פתח אליהו – בינה לבא ובה הלב מבין. היינו כמו שיש באדם גשמי הלב המביא את מחשבת המוח לידי התגלות בפרטיות על פי המדות התלויות בלב. אם להטיב או להרע. אם להרבות או למעט. אם להגדיל או להקטין וכיוצא. וכן יש ספירת בינה שבה נתצמצם אור החכמה בכמה צמצומין ונצטיירה בה בפרטיות להוציאה לידי התגלות. נמצא שספירת הבינה היא בבחינת מלבר אל החכמה אשר מלגאו. ולפיכך היא בבחינת נוקבא ונקראת אימא.

וכן איתא ברכות דף סא. תנו רבנן: הכליות יועצות (את לב האדם מה שיעשה 37), והלב מבין (אם לשמוע לעצת הכליות, או לא).

ביאור חברותא שם הערה 37. ביאר המהרש"א שהם האברים הפנימיים היחידים שנבראו בזוג, ולכן קבעו שהם ב' יועצי הלב, אחד לטוב ושכנגדו לרע. וראה במדרש [ב"ר צה ב], ששתי כליותיו של אברהם אבינו היו נובעות לו חכמה, ופשוט הוא שאין החכמה נוצרת מלב הבשר שבכליות, אלא כמבואר בשערי קדושה [א א] שאיברי הנפש מתלבשים באיברי הגוף, וראה שפתי חיים [אמונה ב עמ' שטז].

גם עיין תיקון יג דף כח. ובבאר לחי רואי שם וגם מציין שם לע"פ מ"ד משער פרצופי זו"ן

עץ חיים – שער לא פרק ד מ"ק ענין הלב של אדם דו"א מה ענינו. – דע כי הלא נודע כי לב מבין ונודע שהוא סוד בינה ובמ"א מצינו שהוא הת"ת ובמ"א מצינו שהוא במלכות והכל א' אמנם תחלת ענינו כי הלא נודע שכל האברים ראשים וחשובים הם בסוד הי"ס כנודע. אך הלב לא מצינו לו שום כינוי בשום ספירה כנודע כי הראש הם ג"ר והזרועות והגוף הם ג' אמצעיות והרגלים והיסוד הם ג"ת ואמנם מצינו שהלב בו חיות האדם תלוי. והענין כי הנה הנה"י דאבא מתלבשים תוך נה"י אמא וכולם מתלבשים תוך ז"א ואמנם עד מקום החזה עד שם כל האורות סתומים הם ושם בחזה מתגלגל כנודע ואמנם ההפגעה והארה הראשונה שיוצאים אלו האורות בכח במרוצה מתוך היסוד דאמא אשר תחלה היו שם צרים ונוגשים ודחוקים ועתה שיוצאים בהפגעה ראשונה מאירין באור נמרץ וגדול מאד שם תירף בצאתן ועושיין שם רושם גדול מאד ושם נרשמים האורות דאו"א כולם כאחד אור נפלא וחזק מאד וקרוב אל מעלת האור שהניחו במוחין אך ודאי שהוא יותר קטן ממנו במעלה וזאת הארה נקרא לב האדם לכן המוח האדם הוא עיקר האדם והלב שני לו כנודע. נמצא כי קיבוץ אותן האורות במקום יציאתן הראשונה שהוא בחזה אותו הקיבוץ המתרחש שם נעשה בחי' הלב ואין בו איברים ועצמות כי אינו רק דבר רוחני מאד כמו המוחין וז"ס הלב אמנם קריאתו בשם זה הוא כפי חשבון האורות המתקבצין שם והם האורות דאו"א שהם ל"ב אורות.

^ד המשך פסוק הנ"ל וצ"ל ויכתב ספר, ורבו נקט לשון המשנה באבות ג' ב' דיש גורסים שם בטעות ויכתב בספר כמ"ש המנחת שי במלאכי ג' טז

(עין תורה סו), אבל כשע"י רוב חשקו זוכה לקבל לב וחשק מלב עליון אזי נחשב לו החשק והרצון לעשיה ממש.

וזה הספר שנכתבין עליו דבריהם, הוא בחי' לב שיש למעלה, שם נכתבין דבריהם, בבחי' (משלי ג) [ה']/א' כתבם על לוח לבך הפסוק מדבר על התורה שצריך שתייהיה כמו כתובה בלב לזכרון ומתורגם להתפעלות הלב כדי שיהיה קרוב לעשיה. וזה שלבו בוער בקרבו וחושק ללמוד, רק שא"א לו, הוא מקבל לב מלב שלמעל' שהוא בחי' ספר זכרון הנ"ל, ומשם מקבל לבו חשקו דהיינו ע"י שחושק מעצמו בבחי' איתערותא דלתתא אזי מקבל יותר חשק מלמעלה מלב עליון, והוא בחי' לימוד מתוך הספר ממש.

וז"ש [ו'] ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו, כשדרז"ל (ברכו' ו) [ו'] מאי ולחושבי שמו אפי' [ט] אם רק חישוב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב [א] כאלו עשאה [א]. כי זה בעצמו שלבו נכסף וחושב לעשות, רק שא"א לו, הוא נחשב לעשי' [ב] [א]. כי מקבל חשקו מלב של מעלה, שהו' בחי' ספר זכרון דהיינו שדייקא בגלל שקיבל לב

^ה פסוק ג' ובמשלי ד' ג'

^א משלי פרק ג (א) בני תורת אל תשכח ומצותי יצר לך: (ב) כי ארץ ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך: (ג) חסד ואמת אל יעזבך קשרם על גרונותיך כתבם על לוח לבך:

משלי פרק ז (א) בני שמר אמרי ומצותי תצפן אתך: (ב) שמר מצותי ותייה ותורתי פאישון עיניך: (ג) קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך:

מלבי"ם (ג) קשרם על אצבעותיך – שכל מעשה שתעשה באצבעותיך יהיו ע"פ התורה, כתבם על לוח לבך – שכל מחשבות הלב יהיו כפי דרכי החכמה, והלב הוא הכח המושל אשר בנפש וצריך שציורי החכמה יהיו כתובים עליו במכתב אלהים חרות על הלוחות, להשיב שאון ציורי התאוה המתנשאים על הלב, ור"ל שתראה שבין המחשבות בין פעולות האצבעות הכל יהיה ע"פ עצת התורה:

^ה סוף הפסוק הנ"ל או נדברו

^ב ברכות ו. – ומנין לשנים שיושבים ועוסקין בתורה ששכינה עמהם שנאמר (מלאכי ג-טז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו' מאי (מלאכי ג-טז) ולחושבי שמו אמר רב אשי חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר (שמות כ-כד) בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך וכי מאחר דאפילו חד תרי מבעיא תרי מכתבן מלייהו בספר הזכרונות חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות.

ועיין קידושין דף מ. מחשבה טובה מצרפה למעשה שנאמר (מלאכי ג-טז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו מאי ולחושבי שמו אמר רב אסי אפילו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה מחשבה רעה אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה שנאמר (תהילים סו-יח) און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' ואלא מה אני מקים (ירמיה ו-יט) הנני מביא אל העם הזה רעה פרי מחשבותם מחשבה שעושה פרי הקב"ה מצרפה למעשה מחשבה שאין בה פרי אין הקב"ה מצרפה למעשה ואלא הא דכתיב (יחזקאל יד-ה) למען תפוש את [בית] ישראל בלבם אמר רב אחא בר יעקב ההוא בעבודת כוכבים הוא דכתיב דאמר מר חמורה עבודת כוכבים שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה.

^ט בגרסת הגמ' שלנו לא כתוב אפילו – ועיין ביאור חברותא שם הערה 20 – הב"ח גרס "אפילו" וביאר החיד"א בפתח עינים שאם חשב ועשאה מצרפים לו מחשבה למעשה, ואפילו אם בסוף לא עשאה נוטל שכר על המחשבה ועל המעשה כאילו גם עשאה. וכבר תמזה על כך מהספרי (ראה ט' י') ותוספתא (פאה ד' יז) שאם אמר ליתן ונתן נוטל שכר אמירה ומעשה, ואם נאנס ולא נתן, ונתנים לו שכר אמירה כשכר מעשה, והיינו שאע"פ שרק אמר, נוטל שכר על המעשה, ומבואר שאינו נוטל שכר על האמירה. וכן נקטו חסדי דוד [שם] ובעשרה מאמרות [חיקוי] ח"ב כב, וראה שם ח"א ב', ששכר שחוק הליותן לעתיד לבא הוא על המחשבות לטובה שלא קוימו באונס. והמהרש"א (מכות י') כתב שהמלאך הנוצר מהמחשבה חפצו להשלימה בפועל ומוליך את האדם לידי מעשה, וכן מבואר בנפש החיים [א' ו' בהגהה] שקדושה חופפת עליו והיא לעזר לו לגמור המצוה ונחלקו אם סיוע זה שייך גם במחשבה לרעה, ע"ש

^ז צ"ע לכאורה יש כאן שני מיעוטים דהיינו גם שרק מעלה עליו הכתוב ועוד שרק כאילו עשאה. וצ"ע אולי אדרבה הכתוב הוא העיקר וכיון שנכתב שעשאה נידון לגמרי כאילו עשאה. מאידך להפך הרי זה נאמר גם על הכאילו, דהיינו באופן שנחשב לו רק כאילו. ועוד מצינו צדיקים שכתבה עליהם התורה חטאים שבגמ' אמרו שלא חטאו בהם כגון (שבת נה: נו:.) כל האומר ראובן חטא וכל האומר בני שמואל חטאו וכל האומר דוד חטא בבת שבע אינו אלה טועה וכן שלמה ויאשיהו, הרי שהכתוב הוא לכפרה ולא למעשה. וצ"ע.

^א עיין ביאור החברותא שם – החתם סופר [ח"ו] קעו] כתב שהפרש השכר ביניהם הוא בשכר פסיעות, שאינו אלא למי שעשה בפועל. ולכאורה הוא סותר דבריו [יו"ד שכב] ששכרו שוה ממש למי שעשאה בפועל, וראה בחידושי [חולין פז א] שרק אם מצטער שלא זכה לעשותה שוה שכרו למי שעשאה בשמחה וטוב לבב, [וכן משמע במ"ב סב ט, ואולי היינו רק כאשר בשעת המחשבה כבר יודע שלא יוכל לעשותה, ע"ש] וראה שו"ת שבות יעקב [ח"ב או"ח י].

^ב עיין תורה סו [דף פד. טור ב'] שם מפורש שנחשב לו רק כאילו עשאה ועל כן טוב שישתדל לעשות ממש ולא להסתפק במה שהוא אנוס. ועי"ש שמדובר שבמאמץ גדול כן יכול לעשות רק פוטר עצמו בזה שהוא אנוס ורוצה לסמוך על דברי חז"ל שמעלים עליו כאילו עשה. אבל אצלינו נראה לומר שכיון שהוא באמת אנוס ובאמת רוצה ומקבל מלב עליון ובוה נחשב לו עשיה ממש.

עיין ירושלמי גיטין פ"ו ה"ו אונסא כמאן דעביד לא אמרינן, ועיין ספרי פ' ראה פס"ד ותוספתא פאה פ"ד ה"ו שהחושב לעשות מקבל שכר מחשבה ולא שכר עשיה. אמנם י"א שמקבל שכר משלם עיין חיד"א פתח עינים על ברכות ו. ועל קדושין מ. מחשבה טובה מצרפה למעשה, ובחז"ס חו"מ סימן א' ד"ה ולפי. ובפירושו לגמ' חולין פו. ד"ה וחיבו ר"ג. עוד עיין ליקוטי בתר ליקוטי ד"ה אמר רב אשי בשם החוזה מלובלין שיש מעלה בחושב לעשות יותר מהעושה, וכעין זה עיין בלק"ה ברכת המזון ד' כ'.

^ג בביאור הגמ' בברכות ו. יש מחלקים (עיין מתיבתא ילקוט באורים עמ' צא בשם אמת ליעקב קמינצקי) בין מצוה של בין אדם לחבירו ובין מצוה של בין אדם למקום שדווקא בין אדם למקום כיון שאין הקב"ה צריך את מעשינו אלא את העבודות והכנעה וחשק לכן הרוצה לעשות ונאנס

וחשק גדול מהלב העליון לכן נחשב לו הרצון לעשיה כשהוא אנוס. וזהו ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו, היינו שזה הספר זכרון דהיינו לב הנ"ל שנכתבו בו החידושי שאלה ותשובה שנעשה משני הצדיקי' דהיינו יראי ה' שנדברו איש אל רעהו הנ"ל, הוא בשביל יראי ה' וחושבי שמו, שהם החפצים וחושקים לעשות מצוות וללמוד תורה, רק שיש להם מניעות ואונסים ואינם יכולים ללמוד. שהם מקבלים ע"י חשק לבם החזק מזה הספר, שהוא בחי' לב כנ"ל: נמצא שהחידושי תורה שנכתבים בלב העליון שהוא ספר הזכרון של הקב"ה, הלב מתרגם זאת לשפתו שהיא התפעלות דהיינו חשק ורצון/י' ללמוד תורה למי שחושק מעצמו.

וע"כ אברהם שהי' ראש לגרים [טו], ולא הי' לו ממי ללמוד [טז] בפשט הכוונה כיון שהיה באור כסדים ואח"כ בחרן ושם כולם היו עובדי עבודה זרה, ורק בארץ ישראל היו בתי מדרשות של יחידי הדורות כמו נח ושם ועבר/י', אבל באמת עומק הכוונה כאן מבואר בהמשך שאז בכל העולם לא היו צדיקים שעוסקים בתורה ממש השייכת לעולם התיקון אלא רק בקבלה שעברה בין יחידי הדורות בבחי' השמירה ששייכת לעולם התוהו כמבואר בע"ח שער הנקודים/י', ואילו עולם התיקון הוא ע"י חידושים דייקא תורה שמביאה לתפלה/י' ודביקות וחזרה בתשובה, ולא היה לו לאברהם אבינו אלא רק הלב שחשק מאד לעבודת הבורא, ועל ידי זה קיבל ג"כ מזה הלב ישלמעל' שנקרא ספר הזכרון. ואז לא היו שום צדיקי' בעולם [כא] שמחדשים בתורה ומתחדשים בעצמם בחשק גדול להקב"ה ומקרבים רחוקים, והי'

נחשב לו כאילו עשאה. ועיין לק"ה ברכת הריח שמוהרנ"ת מבאר שעיקר המצווה היא הרצון והחשק ולכאורה צ"ע א"כ מדוע לא סובר כמאן דאמר שכאילו עשאה ממש. ובפרט עפ"י לקוטי הלכות ברכת המזון (ד' ב') שם מאריך בגודל מעלת הכסופים אפילו יותר מהמצווה עצמה כי הם שלימים יותר מהמצווה שאפשר שיש בה פניות. וכן איתא בספרי צדיקים שגודל מעלת הרצון לעשיית המצווה אפילו יותר מהמצווה עצמה עיין אור לישירים עמ' מז ובני יששכר חדש תשרי (הובא בגליון מסביב לשלחן וירא מדור מבאר החסידות)

ועיין בספר בים דרך (להרב יעקב ישראל לוגאסי) פ' ויקרא מאמר מז עבדו את ה' בשמחה ע"ש בעיקר באות ה' אחרי שמבאר את ההבדל בין שמחת הנפש הבהמית לשמחת הנפש השכלית מבאר שהנפש השכלית לא רק שלימות ועשיית כל מצוה מתקנת בה אלא גם ההכנה לבד ובוהו מבאר שם את המאמר חז"ל בגמ' (קידושין מ' ע"א), חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה נחשב לו כאילו עשאה.

וזה לשונו שם – ועוד יותר ממה שדיברנו קודם, מובא ב"נפש החיים" שער ב' בשם הוזה"ק, והוא שכבר כאשר עולה רצון בנפש לעשות דבר מצוה נעשית התעוררות למעלה בעולמות העליונים, הרי שכבר ברצון והחשק למצוה כבר נוצרה כאן תכלית לעצמה מבלי שיעשה בפועל משהו, וכל שכן שאין הדבר מותנה שיצטרך בדווקא להגיע למטרה בכיכול של גמר המעשה כדי להחשב כתכלית המצוה, שהרי כבר במחשבה מתבצעת פעולה תכליתית הראויה להתכבד מצד עצמה.

ועוד שם, שהאדם אינו אוצר בתוך גופו אלא ניצוץ מנשמתו שאינו אלא ענף משורש נשמתו הנמצאת בשמים ממעל, וכשנשמתו פועלת משהו בקדושה, אפילו כשהוא עדיין רק בבחינת חשק ורצון בלבד, מיד נפעל התעוררות עד שורש נשמתו שממעל, ומשם נמשך סייעתא דשמיא לניצוץ שבנשמתו שבתוך גופו ונמשך אליו קדושה מלמעלה, והוא שיסייעו לבסוף להוציא מחשבתו לפועל, מכל מקום כבר משהתחיל הרצון והחשק באדם נפעל פעולה למעלה. ועיין שם דברים נפלאים בזה. עכ"ל.

י' צ"ע שהרצון הוא בכתר דהיינו למעלה מהמוחין (ואלי במצח בחי' מצח הרצון) ואילו הלב הוא התפעלות ומדות למטה מהמוחין. וא"כ איך יתכן לקבל חשק ורצון מהלב. ועיין רמב"ן על בראשית פרק כז פסוק מא – כי הרצון יקרא "לב", וכל ישראל לב אחד להמליך את דוד (דהיי"א יב יח). וצ"ע

^{טו} סוכה מט: תגינה ג. תחילה לגרים ולשון רבינו ראש נמצא בשל"ה ווי העמודים פ"ו וספר הלוקטים לך לך עה"פ ויבן

^{טז} עיין בראשית רבה ס' א' אב לא למדו ורב לא היה לו. ועיין רמב"ם ע"ז א' ג' ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר וכו' ועי"ש כס"מ שאברהם היה באור כסדים ושם ועבר בא"י. אבל בספר הישר ובוהר חדש מדרש הנעלם פרשת נח מאמר וירח ה' את ריח הניחוח מנולח שאברהם ילא מהמענה נגיל עשך והלך ללמוד ניקינת עס ועכר הכנה שנים ועיין כס"מ הג"ל שמעט שם לא עסקו בניו דהיינו נקוהו ע"ו (ועיין תורה לז שכ"א את הנקוהו ע"ו א"ן לו ממי ללמוד) גם עיין שער הפסוקים לך לך ד"ה קודם שנולד אברהם. ועיין עינות הנוסע (לכני שמהו בונים מפשטיחם) פ' וישך ד"ה מה בין אברהם ללויקים שקדמוהו

י' עיין כסף משנה על הרמב"ם ע"ז א' ג' שאברהם הכיר את בוראו בגיל מ' (וכ"ש למ"ד בנדרים שהכיר בגיל ג') והכ"מ שם כתב שאז שם ועבר היו בארץ ישראל ואברהם היה באור כסדים ובהרן הרי שעד שבא לארץ לא היה לו ממי ללמוד כפשוטו וכשבא כבר לא היה צריך ללמוד כי כבר חידש דרך משלו להפיץ האמונה בעולם ועי"ש ברמב"ם שגם שם ועבר היו מודיעים דרך ה' אבל לתלמידיהם ולא נתעוררו לקרא ולהכריז כאברהם עי"ש.

י' כי כידוע שאלפיים שנות עולם הראשונות עד שהיה אברהם אבינו בגיל נב נקראים אלפיים שנות תוהו, ומאברהם אבינו התחילו אלפים שנות תורה. כי אע"פ שלמדו תורה בהמ"ד של נח ושל שם ועבר, זו היתה תורה של יחידי הדורות שעברה מאד"ה ומתושלח תורה של שמירת הקיים, ותורה כזו היא בבחי' תוהו (כמבואר בכתבי האריז"ל שבשבירת הכלים בעולם הנקודים כל כלי שנשבר עלה אורו ונתיישב ג' ספירות מעליו כדי לשמור שלא יחרב לגמרי. נמצא ששמירת הקיים שייך לעולם התוהו והשביירה, כי עולם התורה הוא עולם התיקון נעשה ע"י חידוש שהולך ומתחדש בכל רגע.

י' עיין תורה י' אברהם קראו הר וכו' משמע שלא הייתה עבודת התפילה כלל אלא רק תורה ללא דביקות וללא השתוקקות וכיטופים ועיין תורה ח' אות ז' שחודשי תורה הם רק ע"י בחי' תפילה וזה לא היה אז אלא רק שמירת הקיים ואילו לעשות גר זה ע"י המשכת התחדשות מבחי' קודם הבריאה מבחי' אין.

^{טז} מתדצו – של מעלי

^{יז} ל"ע נח שהתורה מעידה עליו לדיק דזכותו נפטר כשאברהם היה בן נח ול"ע עס ועכר ול"ל עס שהם היו בחי' תיבת נח (בחי' שימור הקיים) אבל לדיק שמהשך חילוק בבחי' שיכול להכניס קעץ לתיבה (והתחיל בו עולם התיקון) זה לא היה.

נכתב על הלב מה שחידשו הנשמו' קודם הבריאה/כב' שחידשו דייקא/כ"ו ונשמות דייקא שהם חלק אלו' שדבק בו ית'.

וע"כ נקרא אברהם אבינו צור כ"ש (ישעי' נא)/כ"ו הביטו אל צור חוצבתם/כ"ה זה אברהם [כ"ו] כשפרש"י שם מי הוא הצור הוא אברהם אביכם. ואומר רבנו הטעם שנקרא צור כי הוא בחי' [כ"ז]/כ"ח צור לבבי, כי לא היה לו רק לב/כ"ט חושק להש"י שברוב חשקו/ל קיבל מהלב של מעלה נמצא שאברהם אבינו הוא צור לבבי. וצ"ע אולי רבנו רומז כאן ללב עליון הנקרא צור וסלע ובאר, המבואר בתורה כ"ל/א שממנו ביאורי התורה :

כ"ב צ"ע מדוע לא גם אחרי הבריאה ואולי באלפים שנות תוהו לא חידשו גם הנשמות ואח"כ כבר חידשו צדיקים בעוה"ז שזה גבוה יותר להיות בדביקות בחושך עוה"ז.

כ"ג כנ"ל שהתורה שקבל אברהם מהלב העליון היא תורה של חידושים דייקא השייכת לעולם התיקון. וממה שגם חדושי הנמשות קודם הבריאה נרשם בלב הנ"ל אולי מתבאר גם מהות החידושים של הצדיקים הנ"ל שדווקא חידוש שהוא מהארת הנשמה של הצדיק בבחי' מהותו שהיא התורה השייכת לו דייקא. וכמו שמבואר בספרים ש"הוא היה אומר" הכוונה למימרא שמשקפת את מהות אותו התנא. ומובא בשם רבי מאיר שפירא מלובלין שלשון חז"ל באבות "הוא היה אומר" הפירוש שאת עצמו היה אומר, דהיינו שכל מימרא של תנא היה משקפת את מהות עצמו. והביאור כי צדיק אומר רק מה שמקיים בעצמו, וכמבואר בשיחות הר"ן את סא שעל כן כשחוזר בו מאיזה סברא זה בחי' תשובה, כדאיתא כמה פעמים בש"ס שאמורא חזר בו מסברתו אמר "הדרי בי", ופרש רבנו שהכוונה שלא רק חזר בו מהסברא אלא חזר בתשובה ממש כי הא בהא תליא.

כ"ד ישעיה פרק נא (א) שמעו אלי רדפי צדק מבקשי ידוד הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם: (ב) הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם כי אהוד קראתיו ואברהם וארבהו:

רש"י (א) אל צור חוצבתם – ממנו. ואל מקבת בור – שנוקבין וחוצבין בה את הבורות אשר נוקרתם בה, נוקרתם לשון נקרת הצור (שמות לג) יקרוה עורבי נחל (משלי ל) ומי הוא הצור הוא אברהם אביכם ומי היא המקבת היא שרה אשר חוללתכם אשר ילדתכם לשון כי חלה גם ילדה (ישעיהו טו):

מלבי"ם (א) שמעו אלי רדפי צדק – בהנהגה שבין אדם לאדם. מבקשי ה' – בהנהגה שבין אדם למקום. הביטו – אומר הגם שאתם מועטין בין בתוך בני עמכם שכולם רשעים, ובין בתוך בני העולם שהמה עבוי"ם, מ"מ אל תיראו כי מאתכם יבנה בית ישראל, כמו שהיה הענין באברהם שהיה ג"כ יחיד בדורו שפרסם האמונה ונרדף מבני דורו והיה לאב המון גוים, הביטו אל צור חצבתם – אם נחצב אבן מן הצור הגדול. ורוצים לדעת אם האבן הזה נחצב מן הצור הזה, יבחן בשתי בחינות. א' שידמו את החלק אל הכל, אם מראהו צבעו וקשיו דומה להצור הגדול שנחצב ממנו באיכותו, שיראו אם איכות האבן הקטן ממנו דומה אל הגדול. ב' בכמותו שישו בו להניח חלק הנחצב בתוך החלל אשר משם חצבוהו, ואם יראו שהוא שוה ממש אל החלל וממלא אותו נדע שנחצב משם. על הדמות האיכות אמר הביטו אל צור חוצבתם, כי ההדמות הוה יעשו עם כל הצור. ועל הדמות הכמות אומר

כ"ה פשט הפסוק מדבר אל המעט צדיקים שהיו בישראל שיתחזקו כי שרשם באברהם אבינו וכמו שהוא יחיד בעולם של עבודה זרה נעשה לעם שלם וגוי קדוש כך אתם המעט צדיקים מכלל ישראל מכם יבנה הכלל ישראל. עיין במלבי"ם.

¹² מדרש תהלים מזמור נב בסופו.

¹³ * תהלים עג

כ"ח תהילים פרק עג (כה) מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ: (כו) פלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם:

רש"י (כה) מי לי בשמים – שום מלאך שבחרתי לי לאלוה לא בחרתי אלא אותך: (כו) כלה שארי – נתאוה בשרי ולבבי לך. כלה שארי – לשון תאוה כמו (תהלים קי"ט) כלתה לתשועתך נפשי:

מיוחדות דוד (כו) כלה – בשרי ולבבי יתאוה לה'. צור לבבי – כי אלהים הוא חוזק לבבי וחלקי לעולם:

כ"ט לכאורה משמע שלא זכה לתורה ממש, אלא רק קיבל חיזוק הלב וחשק ללמוד, עד שנחשב לו כאילו למד. נמצא שבחשק הראשון לבד עדיין לא נחשב כאילו עשאה. ובתוספת החשק שקבל מהלב נחשב ללמוד ממש אע"פ שלא למד. וצ"ע כי למעשה מבואר במדרש (עיין ב"ר צה ג' ותנחומא ויגש פ"א ומדרש תהלים מזמור א', ובתי מדרשות מדרש ילמדנו וירא את מט, וילקוט שמעוני תהלים פ"א רמו תריד). שזכה לנס שנעשו כליותיו כשני רבנן ושני כדן של מים נובעים תורה ולמדוהו תורה. ולכאורה צ"ל שגם זה רק מחמת גודל חשקו לדעת את התורה ולקיימא כפשוטו ולא לצאת בכאילו. וצ"ע בזה כי כאן יותר משמע שמה שלמדו אותו כליותיו תורה זה התורה של חשק שקיבל מלב העליון וצ"ע.

ל' ונ"ל לבאר עפ"י תורה לד שנקודת כהן שהיא אהבה וכסופין להש"י בזה היה מיוחד אברהם ואע"פ ששם היה כהן זה ביחס לשאר העולם אבל נקודת הכהן של אברהם היתה לאין ערוך יותר גדולה ובעזרת ולכן לא עצר עצמו ופרסם את האמת ואמונה בכל כוחו לכל העולם. ונ"ל שלכן גם התורה של שם ועבר לא עשתה גרים כמו התורה וזיווג של אברהם כי הכל תלוי בזה בנקודת הכהן שהיא הכסופין הגדולים אלו ית' כי זה הנפש שצריכה בתוך החרון למשוך גוי אל הש"י ולהוציאו משם.

ל"א עיין תורה כ אות ו' ומי שרוצה להמשיך באורי התורה, צריך מתחלה להמשיך לעצמו דבורים חמים בגחלי אש כנ"ל. והדבור נמשך מלב העליון, בחינת (תהלים ע"ג) "צור לבבי". וצריך לשפך שיחו בתפלה לפני השם יתברך, ועל ידי תפלתו נכמרו רחמי השם יתברך עליו, ונפתח לב העליון, כי עקר הרחמים הוא בלב, ונשפע מלב העליון דבורים, ועל ידי הדבור ממשך באורי התורה גם כן משם. ולב הנ"ל הוא בחינת סלע, שמשם הדבור, בבחינת (מגלה י"ח): 'מלי בסלע'. וסלע הוא בחינת צור, בבחינת (תהלים ק"ה): "פתח צור ויזובו מים", והוא בחינת לב, בחינת "צור לבבי", והלב נכמר ברחמים ומשפיע דבורים חמים, בבחינת (שם ל"ט): "חס לבי בקרבי בהגיגי תבער אש דברתי בלשוני", ובלב הזה פתובים כל באורי התורה, בבחינת (משלי ג): "פתבם על לוח לבך". ומי שרוצה לקח איהו באור, צריך לו לקח מהלב הנ"ל בתפלה, בבקשה כנ"ל:

וע"כ כל הגרים נקראים על שמו כי אברהם אבינו הראשון שהתגייר וגייר גרים בעולם/ל^ב, **ונקראים (תהלי' מז)/ל^ב נדיבי עמים עם אלקי אברהם**, נדיבי העמים שנדבו ליבם להתגייר/ל^ד היינו בחי' [לה'/ל^ו] **כל נדיב לב** דכתיב בהקמת המשכן ששמחו לנדב ממונם לבנין המשכן מרוב התשוקה וכיסופים אליו ית', **כי אין להם רק מה שלבם נכסף להש"י כמו אברהם [ל^ז]:**

צ"ע למעשה המשמע כאן שהתורה של אברהם אבינו היתה תורה של חשק ורק נחשב לו ללימוד תורה ולפ"ז לכאורה גם המבואר במדרש/ל^ח שכליותיו נעשו כשני רבנן ולמדוהו תורה אין הכוונה לתורה ממש אלא לתורה של חשק וכסופים אליו ית' ורק נחשב לו כלומד תורה ופועל פעולותיה. ולפ"ז גם הכתוב בתורה (בראשית כו ה') **עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרתו מצותי חקותי ותורתו**: הכוונה שברוב חשקו לקיים נחשב לו ששמע בקול הקב"ה ושמר תורתו.

אבל בגמ' יומא מפורש בדף כח: אמר רב קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' אמר ליה רב שימי בר חייא לרב ואימא שבע מצות? הא איכא נמי מילה. ואימא שבע מצות ומילה? אמר ליה אם כן מצותי ותורתי למה ליי? אמר (רב) ורבא [ואיתאימא רב אשי קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, שנאמר תורתו (לשון רבים ומיעוט רבים שתיים) אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה: עכ"ל הגמ'.

נמצא שאברהם אבינו קיים את התורה כפשוטו וצ"ל שמרוב חשקו קיבל לב וחשק עצום עד שפעל בזה שקיבל את התורה ממש על כל פרטיה ודקדוקיה.

^{לב} **עיין חיי מוהר"ן סימן שצה – (ד) שמעתי מרבי יודל ספור דברים ששמע מרבנו זכרוננו לברכה.** ענה ואמר אברהם אבינו היה לו גם כן יסורים גדולים ממעשיות כאלו (כלומר כמו ענין המעשיות והיסורים שעוברים עליו) כי אברהם אבינו היה גם כן מקרב בני הנעורים להשם יתברך. כי היה מגייר גרים כידוע: **וידברו היה שהיה בא בתוך העיר, והיה רץ בתוך העיר, והיה צועק הוי הוי, גוואלד. והיו רצים אחריו כמו שרופים אחר המשגע, והוא היה טוען עמהם הרבה שהם כלם בטעותים גדולים, כי היה בקי בכל השכליות והסברות של דרכי העבודה ורה שלהם, כי העבודה ורה של הקדמונים היו להם בזה כמה סברות ושכליות של טעות. ואברהם אבינו עליו השלום היה בקי מאד בכל סברותיהם ודרכי טעותיהם. והיה מוכיחם ומראה להם שהכל טעות, וגלה להם האמונה הקדושה האמתית. ונמשכו אחריו קצת בני הנעורים, כי יקנים לא היה מקרב, כי הקנים כבר נשרשו בטעותיהם הרבה וקשה להשיבם מדרךם עוד, רק בני הנעורים נמשכו ורצו אחריו. והיה הולך מעיר לעיר והם רצו אחריו. והיו אביהם ונשותיהם חולקים עליהם, על אלו בני הנעורים, כי אמרו עליהם שיצאו לתרבות רעה ונשתמדו, עד שהיו מרחקים אותם מאד. עד שקצת בני הנעורים חזרו לסגורם מחמת היסורים שהיו להם מבייתם מחותנם ומאביהם ומנשותיהם וכיוצא, וקצתם נשארו אצלו ונדבקו בו: **והיה אברהם אבינו עוסק בזה הרבה לגלות האמונה הקדושה בעולם. והיה מחבר ספרים הרבה מאד על זה, אלפים ספרים. והיו לו בנים הרבה, ומסתמא מאחר שהיו בניו, היו כלם הולכים בדרך הישר, כי אפלו ישמעאל עשה תשובה. אף אחר כך בשרצה אברהם אבינו להשאיר ספריו וחכמתו בעולם, היה חוקר ומתבונן בעצמו למי מבניו יניח ספריו וחכמתו, עד שנספס אצלו להניח הכל ליצחק אבינו, ומסר לו הכל:****

^{לב} **תהילים פרק מז (י) נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם כי לאלהים מגני ארץ מאד נעלה:**

רש"י (י) נדיבי עמים – שהתנדבו עצמם לטבח ולהרוג על קדושת שמו. עם אלהי אברהם – שהיה נדיב לב הראשון תחלה לגרים עתה נודע כי לאלהים מגני ארץ היכולת בידו להיות למגן על כל הבוטחים בו:

מלבי"ם (י) נדיבי – ועתה נאספו נדיבי עמים – שהתנדבו לגייר א"ע, והם עם אלהי אברהם – שהיה ראש לגרים, כי לאלהים – (נאספו) מגני ארץ – כל הצדיקים והחסידים שהם מגני ארץ, ובעת ההיא מאד נעלה – יתעלה בהנהגתו תמיד מעלה מעלה בנסיים חדשים ואותות ונפלאות אשר לא נבראו:

^{לד} **עיין שער הגלגולים הקדמה לד שהנפש אשר עשו בחרן היה ע"י עסק התורה של אברהם ע"י שהיה פרוש מאשה דייקא כי הייתה עקרה כי כל התעוררות נפשות הגרים מצד החסד. דהיינו תורה של כסופים וחשק להקב"ה ממנה נבראו נפשות הגרים ועיין זוהר בשלח דף קסח שע"י זיווג הצדיקים אברהם ושרה נבראו נשמות גרים שהם הנפש אשר עשו בחרן. וגם בזה נראה שכיוון שהיו עקרים או היה זיווגם רק כסופים ליחודים עליונים נפלאים שמוזה נבראו נשמות של כסופין לגרים. עוד עיין זוהר (תוספות) דף רעא: בחצי הלילה כשבא הקב"ה ליכנס עם הצדיקים שומעים קול סיבוב הרקיע והעמוד מנגן ורקע הגן מתנשא והצדיקים עולים מחופותיהם לקראת בוראם וכל הגן מתמלא מכבודו באותה שעה מזדווגות הרוחות זכרים ונקבות כפי מה שהיו קודם שנבראו מאותו נועם תאותם לחיות בנועם ה' כולם עושים פרי דהיינו רוחות לגרים: נמצא כל הנר"ן של גרים כולו רק מכסופים נפלאים להקב"ה.**

^{לה} * שמות לה

^{לו} **שמות פרק לה (כא) ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו הביאו את תרומת ידוד למלאכת אהל מועד ולכל עבודתו ולבגדי הקדש: (כב) ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו חח ונזם וטבעת וכמוס כל פלי זהב וכל איש אשר הניף תנופת זהב לידוד:**

אור החיים – דע כי יש הפרש בין ידבנו לבו לנדיב לב, כי ידבנו לבו יאמר על כל אשר יתנדב מלבו, ויש שידבנו הרבה, ויש שידבנו מועט, אבל נדיב לב יאמר על לב נדיב, והוא הרמוז באומרו אשר נשאו לבו, כי מי שלבו נדיב יתנדב יותר מהיכולת, ולא יקפיד על החסרון אשר ימצאנו, כי שמח בנתינתו יותר מהקנין אצלו,

^{לז} עיין שיש"ק ח"א תב

^{לח} **עיין ב"ר צה ג' ותנחומא ויגש פ"א ומדרש תהלים מזמור א', ובתי מדרשות מדרש ילמדנו וירא אות מט, וילקוט שמעוני תהלים פ"א רמז תריד. – שזכה לנס שנעשו כליותיו כשני רבנן ושני כדן של מים נובעים תורה ולמדוהו תורה.**

עוד ידוע חקירת הפרשת דרכים דרוש א' לט¹ מה היה דין האבות קודם מתן תורה כי כלל ישראל קבלו שם ישראל רק במתן תורה ע"י גיור, וא"כ האבות היה להם דין בני נח, ולכן נח אסור לשמור שבת ולעשות לו מועד. ומאידך י"א שהאבות עצמם כבר היה להם דין ישראל ורק לכלל ישראל היה דין בני נח. ובין כך או כך יש אריכות גדולה כיצד קיימו את התורה למעשה/מ².
ודעת הרמב"ן שרק בארץ שמר את התורה/מ³.

וצ"ע עכ"פ בחלק מהחקירות האלה כי בפשטות התורה למעלה היא מופשטת וכל נביא מוריד אותה לפי הכלים שלו ועל כן התורה שלנו נקראת תורת משה דייקא. וכמבואר בזוהר שיעקב קיים מצוות תפילין באופן אחר לגמרי מהתפילין שלנו של תורת משה רבנו. דהיינו במקלות שפיצל מחשוף הלבן ושם ברהטים לפני הכבשים (בראשית ל' לו וזוהר ח"א דף קסב:). ועיין תורה עח תנינא/מ⁴ שהתורה נעלמת בעשרה מאמרות וצדיקים גדולים יודעים כיצד לקיים אותה באופן שהיא נעלמת ועיין בשבחי הר"ן/מ⁵ שהאבות קיימו את

ט עיין ב"ר עט ו' שהאבות שמרו שבת ועיין פרשת דרכים דרוש א' שואל איך אברהם שמר שבת הרי בן נח ששמר שבת חייב מיתה אלא מוכח מכאן שאברהם וזרעו יצאו מכלל בן נח גם להקל. (קיצור דבריו ועוד אריכות כל סוגית האבות אם היו ישראל גם להקל עיין בעולמות שיעור 364) והקשה בעל ההפלאה נתן אדלר בשם רבי פנחס מפרנקפורט (הובא בהקדמת דרשות חת"ס) שכיון שאצלם הלילה הולך אחר היום הרי שבכניסת שבת חללול ולא שמרו כראוי א"כ אין ראייה שיצאו מכלל בן נח. ותירץ הר"ן אדלר דמה שנקטו חז"ל שקיים ערובי תבשילין היינו לומר ששמר גם יו"ט שחל בע"ש והרי הרמב"ם כתב בהלכות מלכים י' ט' שגוי שקבע מועד לעצמו חייב מיתה אפילו מועד בעלמא א"כ מוכח שיצאו מדין בני נח אף להקל. דהיינו שעצם קביעת המועד אסורה לכן לא שייך להקשות כאן כנ"ל שהלילה הולך אחר היום.

מ עיין מעדני אשר (תולדות תשע"ד) כיון ששמר כל התורה כיצד נשא את הגר המצרית הרי היא בלא יבא מצרי בקהל ה'. עוד אריכות בעניין המצוות שקיים אברהם עיין פרדס יוסף פרשת תולדות אות לב.

עוד הקשה בעיון הפרשה תשעב צ"ע משמע שקיים יו"ט והרי קביעת יו"ט ע"י בי"ד סמוכים בלבד,

עוד עיין מעדני אשר בשם תוס' עה"ת ומזרחי ועוד אחרונים מדוע א"כ לא קיים מצות מילה? ותירצו שרצה להיות מצוה ועושה כי גדול המצווה כמבואר בקדושין לא. והחיד"א בראש דוד כתב שמכאן למדה הגמ' שגדול המצווה. ומקשה שצ"ע כי התוס' ע"ז ג. ובקדושין (דף לא) ביארו שגדול המצווה כיון שעליהן מקטרג השטן וא"כ אברהם שנאמר עליו ב"ב יז. דלא שלט בו היצאה"ר מדוע לא קיים מצות מילה הרי אצלו לא שייך גדול המצווה ועושה. ותירץ החיד"א שם עפ"י הריטב"א שגדול המצווה כיון שעושה מצות המלך. עוד תירץ כי רק אחרי שמל הרג את היצאה"ר. עוד תירץ עפ"י השם משמואל בשם אביו שגדול המצווה כיון שהמצווה אצלו כמו שליחות מהקב"ה נמצא אצלו כמו שהש"י קיים אותה.

עוד עי"ש מעדני אשר שמקשה על שבת פח: שעד מתן תורה עמדו השמים וארץ ברפיון קשה מדוע התורה של אברהם לא הואילה לקיים שמים וארץ ותירץ הצ"ח על פסחים סח: כיון שלא היה מצוה ועושה הרי לנו עוד טעם למה לא מל אברהם קודם שנצטווה.

בעניין מצווה ועושה מקשה שם המעדני אשר עוד על יומא פה: שקרבן נדבה גדול מחובה וצ"ע הרי חובה מצווה ועושה.

עוד עיין מרפסין איגרי אות ח קשה כיצד קיים תפילין הרי כיון שאינו מצוה אינו בכתיבה וא"כ אינו בקשירה (כמבואר בגיטין מה. שהוקש כתיבה לקשירה) וכן הקשה מעדני אשר תולדות תשע"ד

עוד הקשה מרפסין איגרי באות ט כיצד קיים קרבן פסח לפני שנימול הרי כל ערל לא אכל בו וכן הקשה מעדני אשר תולדות זו

ועוד צ"ע לשיטה שהיה בן נח איך אכל ממנו הרי לב"ג אסור לאכול פסח

עוד כיצד קיים יבום וחליצה וכיו"ב שאינן נוהגות אצל כל אחד. כי אחר מתן תורה מבואר בלק"ה שכל ישראל ערבים זל"ז וע"י אהבת ישראל נכלל בישראל אחר שקיים מצווה זו. אבל אברהם היה יחיד ובמי יתכלל.

מ² ועיין רמב"ן עה"ת (תולדות כו ה) שמקשה על פרש"י שפירש כמ"ד ביומא שקיים אברהם את כל התורה. וז"ל – ויש לשאול, אם כן איך הקים יעקב מצבה (להלן כו יח) ונשא שתי אחיות, וכדעת רבותינו (ב"ר ע"ד יא) ארבע, ועמרם נשא דודתו (שמות כו ב), ומשה רבינו הקים שתיים עשרה מצבה (שם כד ד), והאיך אפשר שיהיו נוהגים היתר בתורה במה שאסר אברהם אביהם על עצמו וקבע לו השם שבר על הדבר, והוא יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ללכת בדרכיו וביעקב דרשו (ב"ר ע"ט ו) ששמר את השבת וקבע תחומין ואפשר שיהיה זה בשבת מפני שהיא שקולה ככל התורה כולה (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה), שהיא מעידה על מעשה בראשית: ותירץ הרמב"ן שרק בארץ קיימו את התורה ולא בחו"ל. ועיין ספר פרדס יוסף (תולדות כו ה) בשם ספר איי הים ביומא נב"ח: ד"ה הרמב"ן דהקשה עליו מפרק גיד הנשה (חולין צ"א). פרע להם בית השחיטה פרש"י וד"ה ופרע להן) שומרי מצות היו דאע"פ שלא נתנה תורה מקובלים היו מאבותיהם, וזה היה בחוץ לארץ במצרים. וי"ל דרמב"ן כתירוצו הב' בתוס' שם (ד"ה כמאן דאמר) דפרע להם היינו נחירה שנצטוו על נחירה, וכן כתב הר"ן וחולין צ"א. ד"ה וטבחון והכריחו לזה דאי משום שקיימו התורה מה זה שאמרו והכן טול גיד הנשה בפניהם כמאן דאמר גיד הנשה נאסר לכן נח, דילמא לא נאסר רק שהיו נוהגים איסור מדעתם וכמו שהיו מקיימים מצות שחיטה עיין שם. לפי"ז ראייה מזה לרמב"ן:

מ³ עיין תורה עח תנינא – ובקאמת גם קדם קבלת התורה, בנדאי גם אז היתה התורה במציאות, פי התורה היא נצחית. אמנם אז, קדם מתן תורה, היתה התורה בהעלם ובהסתר, היינו כי כל התורה כלולה בעשרת הדברות, ואז קדם מתן תורה, היינו העשרת הדברות נעלמין בעשרה מאמרות שבהם נברא העולם. נמצא שהיתה כל התורה פלה נעלמת ונסתרת בתוך ישוב העולם, שנברא בעשרה מאמרות. ובכל הדבורים של העולם ובכל העבודות והעשיות, הן מי שחוטב עצים או איזה עבדא שיהיה בכלם נעלם התורה, כי הכל נברא בעשרה מאמרות, אשר שם התורה נעלמה ונסתרה קדם מתן תורה. והצדיק, בשעה שפורש מן התורה והוא בחינת איש פשוט, הוא מקבל חיות מבחינה זו של קדם מתן תורה:

מ⁴ עיין שבחי מוהר"ן – סדר נסיעתו לא"י אות כב – ואמר: שהתחיל לחשב בעצמו מה יעשה אם יוליכו אותו לאיזה מקום על הים שאין שם יהודי וימכרו אותו שם, ומי ידע מזה? והיה לו צער גדול, איך יוכל לקיים שם את מצוות התורה? והתחיל לחשב בדעתו בענין זה, עד שזכה שבא על השגה שיוכל לעבד את השם יתברך אפילו כשלא יוכל, חס ושלום, לקיים המצוות. כי השיג את העבודה של אבות העולם שהיה להם קדם מתן תורה, שקימו כל המצוות אף על פי שלא עשו את המצוות כפשוטן. כמו יעקב אבינו שקיים מצות תפילין

התורה כמו יעקב כנ"ל וזה בעצמו בחי' התורה הנעלמת בעשרה מאמרות ורבינו בדרך לא"י השיג כיצד לקיים את התורה באופן זה. נמצא שאברהם אבינו שקיים את כל התורה באופן אחר מהתורה שלנו וא"כ עכ"פ חלק מכל הקושיות כיצד קיים לא שייכות אלא לתורת משה דייקא. וצ"ע.